

A Lengyeltótiban előkerült bronzlelet.

(Ide tartozik az I—II. tábla.)

1938. július 10-én a keszthelyi Balatoni Múzeum 73 darabból álló, kiváló patinájú és fenntartású bronzleletet vásárolt, amely a somogy-megyei Lengyeltóti község Mohácsi-hegy nevű határrészének szőlő-hegyén, a Nagyberektől mintegy 30—35 m-re kiemelkedő dombon került elő.¹

A lelet darabjai:

Fibulák, csüngődísz, gyűrűk, kar-, nyak- és lábperecek, karvédők, füles gomb-díszek, áttört díszek, köpüs díszek, sarlók és öntörögök.

a) Fibulák:

1. Sujtásos bronzfibula (I. 6.). Négy darabból állították össze. 53 mm átmérőjű vezértekercese hurkos tűtartó után, hosszú kengyelben folytatódik, amely 8-as alakú hurokba, majd rugóba megy át s aláhajló tüben végződik. A fibula hossza 143 mm. A fibula kengyeléhez ellentétes oldalon pápaszem alakú tekereskorongokat erősítettek, vastag pántokkal. A pápaszem tekereskorongjai 32—34 mm átmérőjűek. A huzal legnagyobb vastagsága 4 mm.²

¹ Ferdinand Birkner az alábbiakban mondja (Ur und Vorzeit Bayerns. München, 1936. 126—127. lapokon): A Kr. e.-i második évezred végén a halmos-sírok mellett, Délbajorországban fellép a lapossírú elhantolás; ezzel párhuzamosan az edényformákban és mellékletekben is mutatható ki változás. Mint ékszer, használatba került a vas, amiért a lapossírú temetkezést korahallstatti időre teszi. A sírok urnamezőket alkotnak, amiből következteti, hogy csoportos (falus) települések voltak, amelyeknek lakossága ekés-gazdálkodó volt. Telephelyeik a fémeszközökkel könnyebben megmunkálható löszterületeken voltak. — Fentieket szemelőtt tartva kiemeljük, hogy a lengyeltóti bronzlelet a somogy-megyei híres löszterületről került elő.

² Josef Schranil (Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Leipzig 1928. 287. lapján) azt mondja, hogy a spirálkorong fibulák előfordulnak raktárleletekben, hallstatti pápaszemes fibulákkal együtt. Ennek alapján a fiatalabb bronzkort Kr. e. XII—IX. évszázad közé helyezi. — A 211. lapon pedig rámutat arra, hogy a pápaszemes fibulák együtt mennek az ív- és hárfafibulákkal, az antenna- és Rhöne típusú kardokkal.

A kisapáti (Zala vm.) bronzlelet (Arch. Ért. 1897. 116—127. l.) darabjai

2. Ugyanaz. (I. 2.) Az előbbivel azonos szerkezetű, ép példány. Hossza 145 mm.

3. Ugyanaz. (I. 1.) Vezértekerese 54 mm, hossza 143 mm. A pápaszem tekereskorongjai 33 mm átmérőjűek. Egyik tekereskorongja hiányzik.

4. Pajzsos fibula. (I. 7.) Kengyele laposra kalapált pajzsalakú poncolt lemez, két végén 8-as alakú hurokkal, amelynek egyik vége rugós szerkezetű tübe, másik vége tütartós vezérkorongba megy át. Egy szál négyszög keresztmetszetű huzalból készült és így a poncolt lemez is csak a huzal kiszélesedése, míg tüje kihegyesedő s kör keresztmetszetű tekereskorongja 41 mm átmérőjű; pajzsa 70 mm hosszú, 29 mm széles; egész hossza 130 mm. Pajzsa csúcsain a hossz tengely irányára merőleges párhuzamos barázdákkal, közepén hossz tengelyvel párhuzamos 2—2 barázdával, szélén és a hossz tengely menti barázdák két oldalán pontsorrall van díszítve. A pajzs kereszt tengelyének vonalában egy-egy kiemelkedő pont foglal helyet.³

5. Valószínűleg az előzőhöz hasonló fibulának négyszög keresztmetszetű huzalból készült tekereskorongja (I. 3.); átmérője 37 mm.

b) Csüngődísz:

6. Pápaszem alakú csüngő (I. 5.). Kör keresztmetszetű huzalból készült tekereskorongpár. Tekereseinek átmérője 15 mm; a csüngő teljes hossza 40 mm.⁴

között sujtásos fibulánkhöz hasonló darabok (117. l., 22., 23. ábra), kísérőleletei között pedig korábbi szárnyasvésők és egykorú sarlók (119. l.) vannak.

A sujtásos fibula pápaszem alakú oldaltagjait olyan pántokkal erősítették fel a medvedzei példányon (Arch. Ért. 1911. 343. l. 20. ábra), amelynél a pántok egyik vége a hallstatti kultúrára jellemző madárfejben, a másik vége karikában végződik; ezekbe láncszemekkel levél alakú füles csüngőket erősítettek. Ez a legkézenfekvőbb bizonyíték arra, hogy fibulánk a hallstatti korrall egyidős helyi változatok. Így azok a bronzleletek, amelyekben hasonló tagok fordulnak elő, bronzleletünkkel egyidősek.

A gyermeli (Komárom vm.) bronzlelet (Arch. Ért. 1889. 62—66. l.) sujtásos fibulái (65. l. 1., 2. ábra) kilenc tekereskorongos változatát adják fibuláinknak. Ugyanacsak fejlettebb változatot mutat a 65. l. 3. ábráján bemutatott pápaszem alakú csüngő, amelynek tekereskorongjait nyolcas alakú hurok köti össze s a tekereskorong széléhez erősített karikájáról lánc lóg le. Leolvasható róla, hogy a tekereskorongokat ruhára erősítették fel s a láncon csüngő díszek szabadon fityegtek.

³ A kurdi (Tolna vm.) bronzlelet (Arch. Ért. 1895. 97—115. l.) bemutatott darabjai között ugyancsak előfordulnak a sujtásos (IV. t. 33.) és pajzsos (IV. t. 31.) fibulák, továbbá az alábbiakban közlendő köpius díszek (IV. t. 3—17.). Ezeket kísérő mellékleteik, elsősorban pedig a füles bronzbádóg edény teszi datálhatóvá (u. o. II. t. 1 a, b, c.).

A dománzsi (Trencsén vm.) bronzleletben (Arch. Ért. 1902. 422. l.) is együtt fordulnak elő a sujtásos és pajzsos fibulák.

⁴ Nils Aberg: *Bronzezeitliche und Früheisenzeitliche Chronologie* I. 583. ábráján bemutatott S. Luciai temető 324. sírjából származó fibulájának láncra fűzött pápaszem alakú csüngői, fényt vetnek a bronzdíszek szerepére. Ruhadíszek voltak ezek, melyeket fibulákra, övekre s a ruhának minden díszítésére alkalmas felületén alkalmazták.

A szebeszlői (Turóc vm.) ruhakapocs (Arch. Ért. 1880. XXV. t.), amely-

c) Gyűrűk:

7. Hengeres huzalból készült gyűrű (I. 4.). Karikáját kétszer körbefutó huzal alkotja, amely a gyűrű fején tekereskorongpárban végződik. A gyűrűfej átmérője 43 mm, karikájának belső átmérője 18 mm.⁵

8. Sodrott huzalból készült gyűrű (I. 14.). Átmérője 24 mm. Fehérbronz.

d) Kar-, nyak- és lábperecek:

9. Tömör nyakperec (II. 1.). A hengeres huzal közepén 10, végei közelében 6 mm átmérőjű. Laposra kalapált és felcsavart végeinek szélessége 9, vastagsága 2 mm, hossza teljesen kinyújtva 475 mm. Nyílása 64.5 mm. Jelenlegi állapotában ovális alakú. Meghajlításánál használt kalapácsütések nyomai jól kivehetők a nyakperec belső felületén. Felcsavart végeit lehajtva, zárt karikát kapunk, egymásrafekvő végekkel. Bevésített geometrikus díszítések vannak rajta.

10. Az előbbihez hasonló, tömör nyakperec (II. 5.). Huzalvastagsága 5.5–8.2 mm. Végeinek szélessége 6.1, vastagsága 2 mm. Nyílása 66 mm. Díszítése az előbbitől csak abban tér el, hogy a jobb szár kilenc barázdája mellett csak két sor ferde csíkozás következik.

11. Az előbbihez hasonló, vékonyabb huzalból készült nyakperec (II. 6.). Huzalvastagsága 2.5–4 mm. Végeinek szélessége 4, vastagsága 1 mm. Nyílása 50 mm. Ugyancsak díszített.

12. Az előbbihez hasonló nyakperectörredék (II. 7.). Hossza 250 mm. Huzalvastagsága 3–4 mm. Az előbbiekhöz hasonlóan díszített.

13. Nyitott, a végei felé vékonyodó tömör lábperec (II. 2.). Huzalvastagsága 4–7 mm. Hossza 283 mm. Nyílása 61 mm.

14. Ugyanaz (II. 15.). Hossza 287 mm. Nyílása 56 mm.

15. Ugyanaz, 2.5–4.5 mm huzalból (II. 12.). Hossza 278 mm. Nyílása 53 mm.

16. Ugyanaz (II. 22.). Használt (?) példány. Hossza 243, huzalvastagsága 4.55 mm. Nyílása 60 mm.

17. Ugyanaz (II. 3.). Hossza 251, huzalvastagsága 3–5, nyílása 46 mm.

18. Ugyanaz (II. 16.). Használt (?) példány. Hossza 245.5, huzalvastagsága 3.8–6, nyílása 27 mm.

nek La-Tène csörtetős láncú fibulája pápaszem alakú csüngő díszeket visel, jó példát mutat arra, hogy hány évszázadon keresztül öröklődtek a bronzkor egyes formái.

Hasonló csüngőket ismerünk a dolyányi (Nógrád vm.) bronzleletből is. (Arch. Ért. 1891. 253–255. l., 10–16. ábra.)

⁵ Az Arch. Ért. 1899. 239. l. 10. ábrán bemutatott gyűrű azonos a mi pápaszemes gyűrűnkkel. Feinecke Pál szerint (244. l.): „a két spirális koronggal ellátott gyűrű (VI. 10.) Magyarországon kívül az északi és délnémet-bajor csoportban fordulnak elő.”

Pápaszemes gyűrűk a csabrendeki (Zala vm.) urnamező (Múz. és Könyvt. Ért. 1908. 51. l.) egyik sírjából is ismeretesek. Ez a praeskytha és skytha betörést közvetlenül megelőző idők egyik telepének temetkezőhelye volt.

19. Ugyanaz (II. 13.). Használt (?) példány. Hossza 210, huzalvastagsága 2.5—4.5, nyílása 17 mm.

A 13—19. példányok díszítése azonos.

20. Ugyanaz (II. 18.). Használt (?) példány. Hossza 202, huzalvastagsága 3—5.2, nyílása 66 mm. Díszítése olyan, mint az előbbié, azzal a különbséggel, hogy az előzők négy ferde vonalnyalábjá helyett csak három 10—9—10-es vonalnyalábbal van díszítve.

21. Ugyanaz (II. 34.). Hossza 174, huzalvastagsága 2.9—4.5, nyílása 40 mm. Díszítése olyan, mint az előbbié, de 7—9—9-es vonalnyalábokkal.

22. Használt lábperec (II. 25.). Hossza 224, huzalvastagsága 3—5.2, nyílása 50 mm. Díszített.

23. Használatban megrepedt lábperec (II. 8.), belső felületén ellaposodó huzalból. Hossza 222, huzalvastagsága 3—4.8, nyílása 15 mm. Díszített.

24. Két ellentétes oldalán laposra reszelt huzalból készült, használt (?) lábperec (II. 27.). Hossza 205, huzalvastagsága 2—5, nyílása 40 mm. Külső, domború felülete díszített.

25. Ugyanaz (II. 32.). Használt (?). Hossza 200, vastagsága 2.5—5, nyílása 51 mm. Díszítése olyan, mint az előzőé. Belső felületén jól látszik a külső felületi díszítés szegélye, amelyet a két lapos oldalon a reszelés tett láthatatlanná.

26. Ugyanaz (II. 20.). Hossza 205, huzalvastagsága 2.5, nyílása 45 mm. Díszítése olyan, mint az előzőé.

27. Az előbbiekhöz hasonló, de díszítetlen karperec (II. 26.). Hossza 157, huzalvastagsága 2—4, nyílása 27 mm.

28. Ugyanaz (II. 19.). Hossza 170, huzalvastagsága 3—4.5, nyílása 22 mm. Egyik végének külső felületén nyolc párhuzamos barázdával van díszítve.

29. Kétoldalt kissé lapított huzalú karperec (II. 21.). Hossza 165, huzalvastagsága 4—5.5, nyílása 20 mm. Díszített.

30. Karperec számára elkészített bronz huzal (II. 35.). Hossza 163, vastagsága 3—5 mm. Díszítetlen.

31. Tömör huzalból készült karperec (II. 24.). Hossza 285, huzalvastagsága 5—9, nyílása 27 mm. Díszített.

32. Ugyanaz (II. 4.). Hossza 191, huzalvastagsága 4.5—8, nyílása 23 mm. Díszítése olyan, mint az előzőé. Díszítő barázdáit apró vágások alkotják.

33. Ugyanaz (II. 30.). Hossza 178, huzalvastagsága 5—7.5, nyílása 27 mm.

34. Ugyanaz (II. 9.). Hossza 180 mm, huzalvastagsága 5—7.5, nyílása 27 mm.

35. Ugyanaz (II. 23.). Hossza 176, huzalvastagsága 5—7, nyílása 28 mm.

36. Ugyanaz (II. 31.). Hossza 176, huzalvastagsága 3.9—5.3, nyílása 24 mm.

37. Ugyanaz (II. 33.). Hossza 175, huzalvastagsága 3—5.1, nyílása 28 mm.

A 33—37. darabok díszítése egyező.

38. Karperec (II. 17.). Belső 8 mm széles és 155 mm hosszú felülete lapos; külső felületének középvonala a legdomborúbb. Ezen a részén 3.1 mm vastag. Nyílása 11 mm. Díszített.

39. Ugyanaz (II. 29.). Hossza 157, szélessége 8—9, középvonalánál a vastagsága 3—4.1, nyílása 22 mm. Díszítése olyan, mint az előbbié.

40. Ugyanaz (II. 11.). Hossza 150, szélessége 6—8, vastagsága 2.5—4, nyílása 20 mm.

41. Ugyanaz (II. 14.). Hossza 165, szélessége 8—9, vastagsága 2—3.5 mm, nyílása 8.5 mm.

42. Ugyanaz (II. 28.). Hossza 161, szélessége 3.5—5.5, vastagsága 3—4, nyílása 26 mm.

43. Zárt karika karperec (II. 10.). Külső oldala domború, mint az előbbieké. Átmérője 73, szélessége 9—11, vastagsága 2.5—3 mm. A 40—43. példányokon díszítés nincs.

e) Karvédők:

44. Bronzszalagból készült karvédő (I. 24.); hármass csavarulattal. Szalagszélessége 13, vastagsága 1 mm. Végei felé keskenyedő tekercekkel záródik. A szalag külső felületének középvonala harántcsikózással van díszítve.

45. Ugyanaz (I. 29.). 17 mm széles szalagja három és fél csavarulattal.

46. Ugyanaz (I. 30.). 17 mm széles szalagja négy csavarulattal.

47. Ugyanaz (I. 31.). 22 mm széles szalagja három és fél csavarulattal.

48. Ugyanaz (I. 32.). 21 mm széles szalagja négy és fél csavarulattal.

49—50. Ugyanaz (I. 33., 34.). 26 mm széles szalagjaik öt csavarulattal. Valamennyi vastagsága és díszítése az I. 24.-kel azonos.

f) Füles gomb-díszek:

51. Füles gomb (I. 10.). Kissé domború fejének átmérője 53 mm.

52. Ugyanaz (I. 18.). Fejátmérője 40 mm.

53. Ugyanaz (I. 19.). Fejátmérője 37 mm.⁶

g) Áttört díszek:

54. Áttört, féldomborművű szerzámdísz (I. 16.). Egyik sarkán törött. 50 × 68 mm nagyságú. Áttörésének főalkatrésze öt gyűrű.

55. Ugyanaz (I. 22.). 45 mm átmérőjű négyküllős kerék.

⁶ A lázárpataki (Bereg vm.) bronzlelet (Arch. Ért. 1885. 183—188. l.) füles ptykéi (II. t. 9—12. ábra) a hallstatti kor derekáról származó levél alakú, füles csüngőkkel (II. t. 32—34. ábra) fibulákkal (II. t. 20 és 26. ábra) együtt fordultak elő, amelyek világosságot vetnek füles ptykéink korára is.

56. Ugyanaz (I. 23.). Három egytagba öntött gyűrűből keletkezett. Közepén domború ponttal. Legnagyobb szélessége 47 mm.⁷

Az 54—56. példányok fehérbronzból készültek.

h) Köpüs díszek:

57. Köpüs szerszámdísz (I. 8.). Magassága 55, köpüjének alapátmérője 29 mm. Kúpos köpüjének csúcsa áttört, belőle agancsszerű nvúlványok ívelnek.

58. Ugyanaz (I. 9.). Magassága 28, köpüjének alapátmérője 20 mm.

59. Ugyanaz (I. 17.). Magassága 35, köpüjének alapátmérője 27 mm. Csúcsából kiinduló egyik íve törött.

60. Ugyanaz (I. 11.). Magassága 35, köpüjének alapátmérője 21 mm. Csúcsából kiinduló ívelés karikát alkot.

61. Tölcsér alakú szerszámdísz (I. 13.). Magassága 38, alapátmérője 24 mm.

62. Ugyanaz (I. 15.). Magassága 21, alapátmérője 20 mm. Csúcsa gyűrűszerűen vastagodik.

63. Köpüs tűzáródísz, áttört holdsarló fejjel (I. 12.). Magassága 45 mm.

Valamennyi köpüsdísz (57—63.) fehérbronz.

i) Sarlók:

64. Sarló (I. 25.). Nyílása 131, szélessége nyelénél 25, pengéjénél 35 mm. Nyele, kiálló sarkantyújáig 47 mm hosszú. Erősítő bordái díszítetlenek.

65. Ugyanaz (I. 26.). Nyílása 128, szélessége: nyelénél 25, pengéjénél 33 mm. Nyele, kiálló sarkantyújáig 47 mm hosszú. Díszítetlen.

66. Ugyanaz, de törött példány (I. 27.). Szélessége: nyelénél 26 mm, pengéjénél törött, kopott. Nyele, kiálló sarkantyújáig 52 mm. Erősítő bordáin ferde rovátkolás, nyelén domború vonaldísz van.

67. Ugyanaz (I. 28.). Nyílása 134, szélessége: nyelénél 26, pengéjénél 31, hegyénél 2 mm. Nyele, kiálló sarkantyújáig 50 mm. Erősítő bordáin mélyített pontsor dísz van.⁸

j) Öntörögök:

68. Késnyél alakú öntörög (I. 20.). Hossza 55, szélessége 22 mm.

69. Ugyanaz (I. 21.). Hossza 71, szélessége 24 mm.

⁷ Az áttört díszek használatára világosságot vet Hampel közleménye, (Arch. Ért. 1895. 111—115. l.) ahol a csörtetés bronzláncok és kerekcsörtetés díszek ezeknek használatát is szemléltetik (III. l. és III. l. ábrája).

⁸ Az ispánlaki (Alsó-Fehérmegye) bronzleletben (Arch. Ért. 1888. 10—25. l.) bronzkardok, lándzsák, tokosbalták, sarlók s más bronzkori eredetű darabok között az I. t. 37. ábráján bemutatott szakállas nyelesűcs, (a praeskytha-skytha betörés idejének bizonyítéka) a III. t. 20. és VI. t. 21. ábráján bemutatott levél alakú füles csüngő díszek és a III. t. 9., 10. ábráján bemutatott zabla-pofaszorító, mint a hallstatti kor derekáról származó tárgyak is fordultak elő.

A sarlókból, köpüs díszekből, tokos baltákból s egyéb bronztárgyakból álló nagydedmi (Veszprém vm.) bronzleletben (Arch. Ért. 1893. 130—133. l.) hallstatti madár-alak dísz is található (122. l. 18. ábra).

70. Beolvasztásra szánt tokos balta (II. 36.). Egyik oldalán a használt minta: domború pont és vonaldísz látható. Hossza 87, szélessége 44 mm.

71. Ugyanez domború vonaldísszel (II. 39.). Hossza 80, szélessége 46 mm.

72. Ugyanaz (II. 38.). Hossza 50, szélessége 38 mm. Díszítetlen.

73. Tömör téglalap alakú öntőlepeny (II. 37.). Hossza 80, szélessége 52 mm.

A 68—73. darab fehérbronzból készült.

A bemutatott lengyeltóti bronzlelet egyike a hallstatti kor első felében elrejtett bronzkincseknek. A legszorosabb rokonságot mutat azzal a bronzlelettel, amely Lengyeltótiból Berlinbe került.⁹ A két kincs formái részben egyezők, részben kiegészítik egymást és kétségtelenül egykorúak. Hasonló formájú darabok igen nagy számban találhatók a hazánkban előkerült bronzleletekben.

A szakirodalomban ismertetett bronzkori kincsek előkerülésének körülményei — amennyiben meg lehet állapítani — egybehangzóan azt igazolják, hogy ezeket a kincseket elrejtették. A bronzkor vége, illetőleg a vaskor kezdete óta eltelt idő alatt a földművelésnél és véletlenek folytán előkerült, de elkallódott vagy nyersanyagként felhasznált kincsek száma sokszorosa azokénak, amelyek múzeumokba kerültek. Ez utóbbiaknak száma is nagy, amiből arra kell következtetnünk, hogy a bronzkincsek elrejtése általános volt hazánk területén is. A kincsek nagyarányú elrejtését gazdasági bizonytalanság, a bronzárú féltése, közbiztonság romlása, röviden háborús veszedelem okozta. Ezzel kapcsolatban olyan erős népmozgalomra kell gondolnunk, amely elpusztította, vagy helyváltoztatásra kényszerítette a bronzkor végén ittlakó népeket s így azok elrejtett kincsei — az elrejtők vissza nem térhetvén — a földben maradtak. Ez a pusztító áradat gyorsan rohan végig hazánkon. Nem úgy, mint a nyugat felől lassan, tervszerűen, szakaszosan előrehaladó kelta hódítás. Valószínű tehát, hogy pld. a bronzkincsek elrejtésének oka is egy kelet felől jövő nomád néparadat lehetett. Ennek nem mond ellent a földbekerülés ideje sem.

Az elrejtés időpontját a legfiatalabb leletek határozzák meg, amelyek a hallstatti kor derekára esnek, mint az egyes darabok leírásánál már jegyzetben rámutattunk. Erre az időre az ismert nomád népmozgalmak közül a praeskytha és skytha betörés esik. E betörés idézte elő a bronzkincsek elrejtését. A bronzok földben maradása, kizárólag a benszülött lakosság elpusztulásával, illetőleg eredeti lakóhelyéről történt kiszorításával magyarázható, még akkor is, ha csak

⁹ Kuzsinszky Bálint ismerteti „A Balaton Környékének archaeológiájában. Fényképeinek és az egyes darabok méretének megszerzésére kísérletet tettünk, de a Staatliches Museum für Vor- und Frühgeschichte, Tagebuch Nummer: E. 294/1939. Berlin, I. IV. 1939. számú és a M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetéhez intézett és ott 580/1938—39. iktatott értesítése értelmében, lengyeltóti lelőhely nem szerepel a múzeum lelőhely nyilvántartásában.

az ország területén való tovább vándorlásra gondolunk, ami azonban a terület elhagyását se zárja ki. A részben elpusztult, részben elmene-
kült benszülött lakosság az akkori észak-balkáni néppel lehetett rokon
fajú, amely befogadta a menekülteket, akik ott előidéztek a bronz-
művesség utóvirágzását. A praeskytha és skytha vihar elvonulása
után behatol a venetiai-illyr nép, amely a hallstatti kultúra igazi vise-
lője lesz hazánkban.¹⁰

Dr. Török Gyula.

---

¹⁰ O. Menghin und V. Manschura: Urgeschichte Wiens 30. l.

